

ЧОЛОВІЧЕ І ЖІНОЧЕ В ДАВНЬОСЛОВ'ЯНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ ЯК РЕСУРС ЦІЛІСНОСТІ “Я” І “МИ”

*О. В. Яремчук, В. О. Ключикова-Цобенко,
В. І. Фокіна, м. Одеса*

У статті наводиться обґрунтування тренінгової програми О. В. Яремчук, В. О. Ключикової-Цобенко, В. І. Фокіної “Чоловіче і жіноче у давньослов'янській традиції як ресурс цілісності “Я” і “Ми” (“Веселка Єдності”). Звертається увага на те, що самоактуалізація, саморозвиток та самоздійснення сучасної особистості супроводжуються в етнічному контексті індивідуальним авторським міфотворенням, яке фасилітує екзистенційне проєкування молодшої людини в простір глобалізаційної культури. Психоісторичну реконструкцію пропонується трактувати як механізм самоконструювання “Я” в постмодерністську епоху на основі індивідуального авторського міфотворення. Можливості досліджень у галузі історичної психології пропонується розглядати набагато ширше, ніж просто вибудовування картини минулого, а як вступ у діалог з нею і збагачення двох взаємодіючих культур. Ставиться питання про необхідність сприйняття історичної психології як наряду вдосконалення та самореалізації сучасної особистості. Наголошується, що нинішні умови культурної глобалізації відкривають перед кожним індивідом безмежні можливості для конструювання суб'єктивних смислів у культурно-історичному просторі різних епох.

Ключові слова: самоконструювання “Я”, саморозвиток, самоактуалізація, етноархетипи, музичні архетипи, чоловічі і жіночі міфологеми.

*Цінуймо і шануймо сакральність нашого Минулого!
Тоді чудовим буде сьогоднішня і ще кращим – майбутнє.*

Проблема. Сьогодні стало не тільки модною, а й необхідною у відповідь на виклики сучасності розглядати психіку людини з позицій постмодерністських тенденцій фрагментарності і контекстуальності [1]. Проте незмінним у дослідженні особистості як соціокультурно обумовленої індивідуальності залишається те, що вона є творцем і спадкоємцем існуючих культурних традицій. Досліджуючи культурно-історичний простір певного етносу, ми розкриваємо смисли і цінності, які пояснюють особливості розвитку особистості в цьому етносі, звертаючи увагу на оприявлені в культурі архетипи та міфологеми [2]. Індивідуальне авторське міфотворення, на наш погляд, є неодмінною складовою самоактуалізації, саморозвитку та самоздійснення сучасної особистості в етнічному контексті. Воно фасилітує екзистенційне проєкування молоді людини в простір глобальної культури без втрати відчуття своїх коренів [3]. Особливо актуально видається гендерна ідентифікація, що наразі теж стає предметом конструювання, адже чоловіче і жіноче в давньослов'янській традиції можна розглядати як ресурс цілісності “Я” і “Ми”.

Мета статті: спираючись на гендерні міфологеми, обґрунтувати теоретичні, прикладні і тренінгові виміри самоконструювання “Я” на рівні колективного несвідомого давніх слов'ян.

Завдання дослідження: 1) подати концептуальні засади цієї наукової розробки у вигляді теорії етнокультурної міфотворчості особистості, акцентувавши увагу на зв'язку колективного несвідомого та етноархетипів із самоактуалізацією, саморозвитком і самоздійсненням особистості на основі принципу карнавальності; 2) розглянути музичні архетипи в давньослов'янській культурній традиції та їхній катарсичний потенціал; 3) презентувати як тренінгову основу саморозвитку сучасної особистості чоловічі і жіночі міфологеми в давньослов'янській традиції.

Колективне несвідоме – це найглибший шар людської психіки, де зберігаються первісні форми осягнення Всесвіту й трансцендентного. Ідеться про архетипи, які мають домисленнєвий, але не дорозумовий характер, тобто які сприймаються завдяки поживаленню інтуїції в стані творчого натхнення чи пікових переживань, у духовному досвіді. Архетип на рівні свідомості постає в образах-символах та міфологемах, насичених потенційними смислами. Як відомо, міфологічне відбиття архетипів супроводжується потужними спалахами психічної енергії. Окрім загальнолюдських універсальних архетипових образів, існують *етноархетипи*. Це скарбниця колективної пам'яті певного народу, що наповнювалася завдяки досвіді взаємодії з довіллям та іншими народами в конкретних

ландшафтних, кліматичних, історичних та культурних умовах. Якщо проаналізувати під цим кутом зору українські замовляння, весільні пісні, загадки, колядки, щедрівки, казки, то можна помітити, що найважливішими в українській ментальності є такі етноархетипи: Батька – Матері, Дитини, Землі, Води, Вогню, Гори, Дерева (священного лісу), Квітки, Бика (Корови), Змії, Птаха, Каме́ня, По́ля, Мо́сту, Стіни (Тину, Паркана, Загорожі), Воріт (Горловини), Хреста, Сонця, Місяця, Зорі. Усі ці міфологеми, занурені в народну творчість, і нині несуть у собі моральні, світоглядні та естетичні коди. Зокрема, найважливішим з архетипів є архетип Матері-Землі, Великої Богині. Він став вирішальною віссю в тому тлумаченні Богородиці, яке знайоме нам із численних пам'яток усної і пісенної традиції. Інший, не менш важливий архетип, – архетип Тіні – сконденсував у собі драматичні суперечності людських долі та характерів, руйнівні потяги, зловживання світською і духовною владою, нехтування голосом совісті й Бога заради матеріальних благ і т. ін. Але, на наш погляд, не варто вдаватися до радикальних засобів боротьби з колективною Тінню, особливо коли йдеться про нове покоління – молодь, що особисто “не доклала зусиль” для її “згущення”. Краще звернутися до того життєдайного джерела позитивних міфологічних образів, яке здатне наповнити сучасну людину енергією та волею йти шляхом добра і гармонії. Саме тому ми й звернулися до міфологем богів та богинь слов'янського пантеону.

Поділ на чоловіче і жіноче є ключовим у розвитку Всесвіту; він пов'язаний із взаємодією природних стихій, якостей творіння. У психіці сучасної людини все частіше відчувається андрогінний акцент. Чоловіче і жіноче потребують не розмежування, а продуктивного синтезу. Як досягти такої внутрішньої гармонії, на що спертися в колективному несвідомому? Саме ці запитання підштовхнули нас до дослідження чоловічого і жіночого в давньослов'янській духовній традиції як ресурсу цілісності “Я” і “Ми”. Таке звернення до етноархетипів, на наш погляд, сприятиме більш ефективному особистісному самоздійсненню.

Самоздійснення – це якісний стрибок, пов'язаний з контактуванням “Я” людини з глибинними архетиповими вмістами, що відкриває доступ до осягнення свого призначення, розширює індивідуальне “Я” до меж колективного суб'єкта (етнокультурної спільноти). Цей етап **самоконструювання “Я”** тісно взаємодіє із самоактуалізацією та саморозвитком. **Самоактуалізація** постає як “приміряння” культурно-історичних символів, смислів та міфологем до власного “Я” задля вдосконалення мотиваційного поля особистості, пробудження її потреби у творчості як метапотреби, що реалізує сутнісну природу людини. **Саморозвиток** – це також поживлення процесів індивідуального авторського міфотворення завдяки діалогу з власним несвідомим у міфологічному наративі. Саморо-

звиток сприяє розкриттю індивідуальності в культурно-історичному просторі.

Актуалізація зазначених вище етапів самоконструювання “Я” уможливилася завдяки *принципові карнавальності*. Ідеться про спілкування між інакшими і різнопорядковими суб’єктами в інтра- та інтерперсональних планах, наддинамічний сенсотвірний процес гармонізації різнорівневих світів людини, що відкриває в ній сенсову єдність мікро- і макрокосму. Принцип карнавальності передбачає встановлення зв’язку ідентифікації особистості з рівнем колективного несвідомого через індивідуальну авторську міфотворчість. Завершуючи цю думку, підкреслимо значущість синхроністичності, що впорядковує події “нефізичним” (непричинним) шляхом, тільки на підставі їхніх смислів, та пов’язує ці події незалежно від їх розділеності в часі і просторі. Усі ці положення реалізуються в запропонованому нами тренінгу “Веселка Єдності”.

Звичаї, традиції будь-якого народу породжуються природною необхідністю його виживання та адаптації до довкілля, але в подальшому розвитку особистості і суспільства вони зрештою осмислюються в категоріях вищих, ідеальних прагнень людини. Особливо це стосується взаємин між статями, коли первісний потяг до близькості, продовження роду набуває екзистенційного забарвлення, поєднуючись зі священними почуттями любові, духовної спорідненості. За вищі духовні прояви людини в прадавні часи “відповідали” надприродні істоти – боги, духи, герої. Саме контакт із ними під час ритуальних дійств, обрядів, свят наснажував слов’ян, нагадував про зв’язок з традицією, яка відтворювалася в душі кожного “широкого” учасника священнодійства. Справді, дослідникам давньослов’янської міфології відомо чимало текстів про сходження бога до людей, зв’язок слов’ян з богами, родинні, теплі, турботливі стосунки між людиною і божеством (С. Я. Головацький та ін.). В індивідуальному досвіді це підтверджується, коли занурюєшся в дивовижний світ народної творчості, що резонує з глибинними рівнями “Я”. Тоді інтуїтивно доходиш думки про те, що сутність людяності – у єднанні сакральних рис прадавніх божеств у внутрішньому світі людини. Звісно, у категоріях глибинної психології йдеться про пожвавлення й синтез архетипових енергій у несвідомому сучасної особистості. Звернення до індивідуального авторського міфотворення на ґрунті давньослов’янської традиції дає змогу опрацювати внутрішні психічні образи, що достеменно й достотно тягнуть до сакрального, релігійного в людині. Близькі до цих роздумів думки висловлював свого часу К. Г. Юнг у праці “Психологія і релігія”.

Не менш важливою складовою концепції самоконструювання “Я” на рівні колективного несвідомого давніх слов’ян є напрацювання психолінгвістики та філософії О. О. Потебні. Відомий мовознавець виявляє механізми оприявлення екзистенційних станів у давньослов’янській

духовності шляхом аналізу мовних засобів, у яких відбилися феномени свідомості і несвідомого мовців [4]. Він звертає увагу на те, що онтологізація горя, долі, злиднів у міфологічних текстах відбувалася шляхом присвоєння їм власних імен, переведення їх у статус міфологічних істот. Учений на прикладі цілої низки мов доводить, з одного боку, етимологічну близькість слів “щастя”, “доля”, “божественна істота”, а з другого – слів “лихо” і “покинутість Богом”, які так само сходять до одного семантичного поля “долі-знедоленості”. Він також вказує на намагання людини прорватися до надчуттєвого, божественного в екзистенційних переживаннях, граничних станах, що яскраво виявляється в текстах пісень, казок, прислів'їв [там само]. Ми солідаризуємося з О. О. Потєбнею в думці про те, що взаємопроникнення колективного та індивідуального несвідомого в процесі творення, сприйняття та інтерпретації міфологічних образів, безумовно, пов'язане із задіянням міфопоетичного мислення. Воно увібрало в себе креативний потенціал архаїчної міфотворчості та сучасних запитів на самоздійснення в культурі.

Розглянемо під цим кутом зору музичні архетипи в давньослов'янській культурній традиції та їхній катарсичний потенціал. На думку багатьох дослідників, найбільш яскраво міфопоетична природа людської психіки постає в музиці. Музичне сприйняття міфологічне: організовані звукові структури не є самодостатньою цінністю, а лише певним способом висловити зашифрований у них сенс; до звукового символу з глибин несвідомого залучається відповідний етнокультурний символ. Під час прослуховування музики відбувається метафоричний стрибок, що перетворює звук у сенс, водночас переводячи споглядання у внутрішній вчинок. Вивчення механізмів духовно-катарсичної активності особистості в ході інтерпретації музичних міфологем відкриває перспективи створення дієвих способів особистісного самоздійснення. На думку музикознавців Б. В. Асаф'єва [5], П. Ф. Вульф'юса [6], Ю. М. Хохлова [7], Д. К. Кірнарської [8], а також автора музичної концепції психорезонансу А. Понтвіка, музика здатна викликати певний настрій, причому емоційне забарвлення образів, що виникають під час її сприймання, відрізняється залежно від індивідуальних особливостей музичного сприйняття, ступеня музичної підготовки, інтелектуальних особливостей слухача. Вивчення емоційної значущості окремих елементів музики – ритму, тональності – показало їх здатність викликати стан, адекватний за характером реагування на дію подразника. Позитивні емоції під час прослуховування музики, “художня насолода”, на думку Л. С. Виготського, не є чистою рецепцією, а вимагають найвищої діяльності психіки [9]. У зв'язку із цим великого значення набуває підбір відповідних музичних творів, які могли б викликати необхідну низку образних асоціацій і переживань. Для цього дуже

важливо використовувати музичні твори, у структурі яких закорінені можливість катарсичного ефекту.

У нашому тренінгу для опрацювання інтонаційної структури музичних композицій ми застосовуємо концепцію музичних архетипів Д. К. Кірнарської [8]. Як уже зазначалося, у ході сприймання музичного тексту відбувається поживлення глибинних шарів колективного несвідомого. Зв'язок із колективним несвідомим здійснюється, імовірно, через комунікативну спрямованість музики, через базові форми соціальної комунікації, які і є музичними архетипами. Дослідниця виділяє, зокрема, комунікативні архетипи “Заклику”, “Прохання”, “Гри”, “Медитації” [там само]. Це своєрідні протоінтонаційні форми сприйняття зовнішнього і внутрішнього світу, які наповнюються різним змістом залежно від духу епохи.

На наш погляд, характерним для давньослов'янського фольклору є архетип “Славління”, який постає в святкових обрядових дійствах. На думку Б. В. Асаф'єва [5], в основі музичної інтонації і, відповідно, музичних архетипів лежить явище мовної (комунікативної) інтонації. Поетичний текст вокального твору вступає у взаємодію (частіше – у гармонійну, але іноді і в конфліктну) з музичною архетипікою (інтонаційною структурою) і таким чином посилює музичний вплив твору через внутрішню вокалізацію. Сприймання міфологічних кодів музичного тексту сприяє психорезонансу і катарсису. У результаті відбувається доповнення і переформування простору особистісних смислів реципієнта, що виводить його на новий рівень самоусвідомлення. Ми впевнені в тому, що вербалізація плінних смислів особистого несвідомого, резонуючи зі смислами інших учасників, актуалізує екзистенційний проект особистості, що оприявнюється у розгортанні власного талану. Талан у такому розумінні – це й особиста обдарованість, відчуття власного призначення, діяльнісного та перетворювального потенціалу. Опредметнення цього процесу відбувається в дійстві плетіння талісмана у вигляді орнаменту з ниток, яке благословляє Макош. У цьому оприявнюється зв'язок веселки – медіатора між сучасними і давніми слов'янами – і власноруч створеного артефакту, що поєднує різні кольори в індивідуальний, неповторний візерунок. Власне, відбувається потенціювання індивідуальних уявлень про майбутнє, які символізуються вподобаними кольорами ниток. Це, по суті, “творення смислів із соціокультурної тканини”, що збагачує не тільки суб'єкта, а й проінтерпретовану ним слов'янську давнину. Такий підхід до саморозвитку особистості в культурно-історичному просторі розкриває творчий потенціал особистості, адже долучає терапію народною творчістю.

Алгоритм тренінгу “Чоловіче і жіноче в давньослов'янській традиції як ресурс цілісності “Я” і “Ми”, який дістав коротку назву “Веселка Єдності” (автори – О. В. Яремчук, В. О. Ключікова-Цобенко, В. І. Фокіна),

складається з 9 етапів та шерингу. Наводимо його зміст та музичний супровід у вигляді таблиці.

Таблиця

**Обрядовий спільний вчинок етнокультурної міфотворчості
“Веселка Єдності”**

Психологічний етап тренінгу	Музичні архетипи
1. Освоєння місцевості: входження в резонанс із природним середовищем. Плетіння вінків	Архетип Землі, єднання з рослинним світом та водною стихією (Вокальні фольклорні композиції: 1. “Своя гра” – музична імпровізація на сопілці. Пожвавлення зв’язку зі слов’янською традицією. Архетип медитації; 2. “Весна” – архетип заклику до сприйняття мудрості предків у традиції. Семантика дощу як передавання інформації та грому (блискавки) як енергетичного імпульсу; 3. “На морі берізка потопала” – семантика світотворення. Архетип заклику; 4. “Серед вулиці степ широкий” – семантика освоєння природи, архетип гри)
2. Несвідомий вибір кольору учасниками – символізація певної риси внутрішнього світу	“Квітка-душа”: “Весен і зим дай, Боже. Віри і сил дай, Боже. Щастя усім дай, Боже” – архетип заклику і прохання
3. Притяжіння кольорових пар	“Разлилася речка быстрая” (вокальна композиція на два голоси – жіночий, ведучий; чоловічий підголосок) – архетип води, матріархат; архетип медитації. “Наші конопельки зверху зелененькі” – взаємодія у побуті, архетип життєвої гри. “Волинка” – ушляхетнення життєвої гри (на волинці, за повір’ям, грають янголи). Архетип заклику, піднесення чоловічого і жіночого до традицій предків (звитяга). Символ Веселки
4. Згортання “веселки” у Мікрокосм (клубок долі)	“Ой як же було ізпрежди віка. Ой дай, Бог. А тільки було сине море, ой дай, Бог” – архетип прохання та славління. “Ріка життя” (Ми не янголи святі, але струни золоті в душах не мовчать) – архетип медитації
5. Розгортання талану за допомогою Лади та Дажбога	Медитативна композиція з дрибною – архетип медитації та гри, повернення до витоків й розгортання традицій у сьогоденні

Психологічний етап тренінгу	Музичні архетипи
6. Забавка “Струмок”. Єдність у різноманітності. Вибір пари за принципом удосконалення внутрішніх рис	“Жива-Жива, матушка” – семантика ріки, землі, вітру, вогню, світлої любові, життя. Архетип заклику та медитації до життєтворення
7. Випробування міцності пари	“Ти ж мене підманула” – семантика залицання, підморгування. Архетип гри. Випробування на енергетичну цілісність
8. Єдність роду	Музична композиція – гімн рідній землі (“Сохраним заветы правы. Мы Дажьдбога сыновья”) – архетип заклику, славління
9. Плетіння власної долі в гармонії з традицією. Особистий талан – звитяга, мужність, успіх, покликання, любов. Створення оберігу з ниток	“Родина” – архетип заклику. Славління Лади і Рода. Семантика рішучості у ствердженні спадкоємності. Покровительство богів. “Своя гра” – музична імпровізація на сопілці. Пожвавлення зв’язку зі слов’янською традицією. Архетип медитації

Отже, саморозвиток сучасної особистості може спиратися на чоловічі і жіночі міфологеми в давньослов’янській традиції. Для з’ясування потенціального ефекту цих вмістів розглянемо їх детальніше. Згадаймо, що давньогрецька міфологія є найвідомішою у світі серед інших прадавніх язичницьких. Навіть класичний психоаналіз рясніє давньогрецькими міфологемами і стійкими словосполученнями (“комплекс Едіпа”, “комплекс Електри”, “едипальна стадія розвитку” тощо). Цей приклад демонструє, як етнічна міфологія стає надбанням усього людства. Сучасні східні слов’яни загалом погано обізнані щодо своїх культурних коренів та міфології. Можливо, це спричинено важкими для слов’ян історичними перипетіями: роздрібненістю князівств Київської Русі, монголо-татарською навалюю, християнізацією Русі, яка не тільки зміщила державу, а й принесла із собою занепад прадавньої культури. Особливо серйозного удару культурні традиції народів, зокрема українців, зазнали за часів правління Сталіна, коли їхня етнічна своєрідність брутально заперечувалася. Тому особливо важливою для нас видається сучасна можливість історичної реконструкції як побуту, так і духовного життя,

сакральних знань наших пращурів, адже це дає особистості змогу розширити ресурси для власного культурного соціогенезу. На наш погляд, давньослов'янська міфологія поступово стане доробком для всієї психологічної спільноти в окресленні тих психічних станів, які можна позиціонувати як гармонійні, як ті, що уможливають набуття особистістю Самості – власної духовної цілісності.

У рамках тренінгу “Чоловіче і жіноче в давньослов'янській традиції” (“Веселка Єдності”) ключовим є прийом психоісторичної реконструкції. Вона оприявнюється під час відтворення давньослов'янських традицій, завдяки участі в різних ритуальних діях, коли учасники поринають в атмосферу давніх слов'янських пісень, обрядових дійств, ритуальних ігор, у яких нашим пращурам завжди покровительствували боги (у нашому тренінгу це Макош, Лада, Жива, Дажбог).

Макош (Мокоша, Магощ) – богиня Долі, що “пряде” життєвий шлях як нитку; матір двох сестер – Долі і Недолі; богиня родючості, що пов'язана з урожаєм. Утіленням енергії Макоші вважали корову-годувальницю. Макош – єдина богиня з чоловічого пантеону князя Володимира (іноді її зображували з рогами достатку). Її день – п'ятниця. Макош має здатність змінювати нещасливу долю, у пізніших джерелах вона співвідноситься з Орантою.

Лада – одна з найулюбленіших давніми слов'янами богинь, Матір Світу, богиня любові і шлюбу, яка дає енергію подружжя та материнства. Лада є жіночою проекцією Рода і містить у собі потенціал самовідтворення, що реалізується на початку життя молодого Всесвіту.

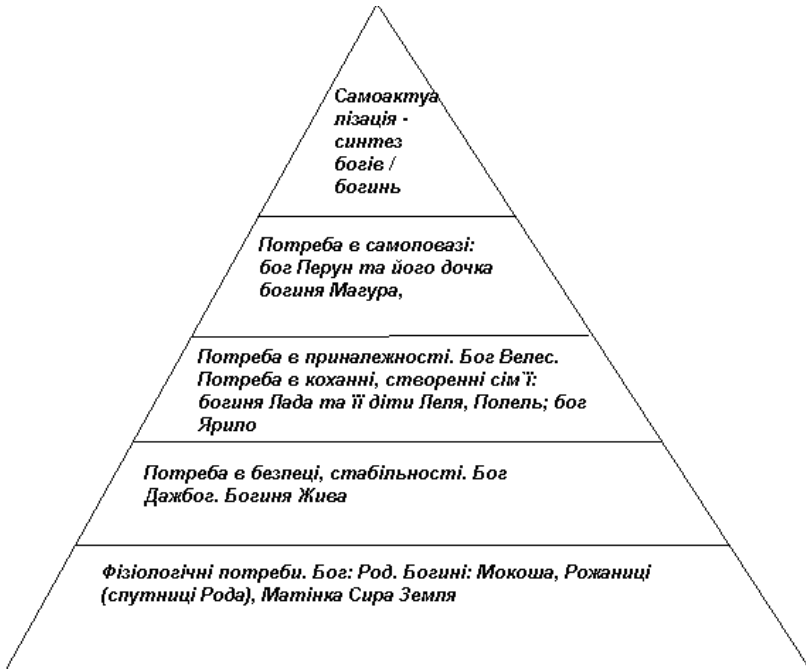
Жива – та, що дає життя, – богиня весни, родючості, Животворних Сил Природи, весняних вируючих вод, перших зелених паростків; покровителька юних дівчат і молодих дружин. З'являється в образі зозулі – провісниці світу предків.

Дажбог (Радегаст) – Сварожич, бог родючості, сонячного світла і цілющої сили, дід слов'ян, син Сварога. Священною твариною Дажбога-Радегаста вважався лев: Сварожича зображували або з лев'ячою головою, або в колісниці, запряженій левами. Дажбог втілює мудру державну владу, воїнську звитягу, батьківське покровительство для всіх слов'ян [10].

І справді, якщо звернемося до основних потреб особистості й зобразимо їх у вигляді піраміди потреб за А. Маслоу [11], то згадані нами боги опиняться в її основі (рис.).

В основі піраміди лежать природні (дефіцитарні) потреби, які забезпечують: бог Род – творець Землі і богів, подавець родючості; його супутниця богині родючості – Рожаниці, якими іноді називають пару Лада–Леля, проте частіше подибуємо згадки про них як про окремих божеств на кшталт мавок-віл, що опікуються врожаєм, посилаючи дощі. Поруч з Родом та Рожаницями особливе місце посідає богиня Матір Сира

Земля. Часом ця богиня ототожнюється з богинею долі Мокошею; імовірно, спочатку так і було, але в деяких джерелах згадуються обидві богині. Оскільки Мокоша є покровителькою домашнього добробуту, хазяйновитості, жіночих видів роботи, то вона, на наш погляд, дуже добре забезпечує потребу в стабільності, адже якщо є ремесло, то є і прибуток.

Рис. Співвідношення архетипів богів та богинь з пірамідою потреб А. Маслоу

Але цей рівень більш яскраво представлений Дажбогом, подавцем благ, “тим, хто одарює”, та богинею Живою (або Живаною) – “тою, що дає життя”, яка є втіленням життєвої сили Всесвіту. Дажбог є прародителем слов’ян узагалі, їхнім першопредком, одним з улюблених богів, якому люди повіряли всі свої тривоги, страхи; він вказував волхам найбезпечніші і найкращі місця для побудови капищ та осель. Богиня Жива – житедайна божественна сила, цілителька, покровителька сімейних Родів, виступала як посередниця між світом Яві і Наві. За допомогою свого священного птаха – зозулі – вона доносила волю предків щодо поліпшення життя їхніх нащадків.

За рівень потреб у належності відповідає архетип Велеса, тваринного бога, який до того ж є опікуном торговців, богом достатку і поезії, отже, виконує досить широкі функції, має багато “професій”. На цьому ж рівні розташована потреба в коханні та створенні сім’ї, яку забезпечують богиня жінок, краси та любові, шлюбу богиня Лада. У Лади є діти: богиня Леля – весна, покровителька дівчат, дівочої дружби, розквіту природи та юної жіночності – та бог Полель – бог шлюбу, слов’янський аналог Гімедея. Леля породжує любов, а Полель надихає закоханих на створення сім’ї. Звичайно, і бог дітородіння, плотської любові, пристрасті Ярило є богом цього рівня. Тому його можна було б розташувати в основі піраміди, де зазначено природні потреби, до яких А. Маслоу додав і сексуальні. Однак для давніх слов’ян акт фізичного кохання був сакральним: згадаймо, що зачаті на Івана Купала діти вважалися особливими і талановитими; до таких дітей люди ставилися з повагою, вбачаючи в них велику творчу силу, яка до впадоби богам.

Рівень потреби в самоповазі “контролює” Перун, бог воїнів і князів, що символізує їхню владу. Оскільки цей рівень потреб передбачає прагнення до високого соціального статусу та досягнення високої самооцінки за його рахунок, то “княжого” бога можна тлумачити як персоніфікацію цього рівня. Його дочка крилата Діва Магура, слов’янська Валькірія, яка надихає воїнів битися за батьківщину та супроводжує їх у Вирій, може бути управителькою цього рівня разом із батьком.

Рівень потреби у творчості деякі автори співвідносять з міфологією Сварога, бога Всесвіту, творця всього живого, який поєднує в собі всіх вищезгаданих представників пантеону. І, нарешті, останній рівень піраміди потреб, його пік – самоактуалізація – звичайно, може бути представлений синтезом усіх богів/богинь.

На основі вищенаведеного було напрацьовано *техніки* досягнення цілісності “Я” і “Ми” в обрядовому спільному вчинку етнокультурної міфотворчості “Веселка Єдності”:

1. Етнотерапія: сприяє інтеріоризації культурно-історичних смислів у власний екзистенційний простір, а також опрідметненню індивідуальних смислів у груповому дійстві. Творення індивідуального авторського міфу згодом оприявнюється у “плетінні” власного талісмана талану.

2. Міфодрама включає такі блоки: міфологема творення Світу, міфологема ниток Макоші потенціюють покращення власної долі; богиня Жива є покровителькою цілителів і символізує собою оновлювальну енергію Всесвіту; богиня Лада опікується любов’ю і сімейним благополуччям, а Дажбог є богом родючості та й узагалі – покровителем слов’ян. Ці міфологеми виступають як ресурс для учасників. Ідея веселки перегукується з іншими культурно-історичними традиціями, як то ідея чакр (чар) та відповідних їм тонких тіл в індоаріїв.

3. Психоісторична реконструкція передбачає діалог з міфологемами Лади (злагода, сімейне благополуччя, любов), Дажбога (захисник, мужній воїн, прабатько слов'ян), Живи (цілюща енергія, зв'язок з предками), Макоші (доля, передзadanість).

Висновки:

1. Колективне несвідоме давніх слов'ян виступає основою для самоконструювання "Я" і, залежно від запитів конкретних особистостей, фасилітує їх самоактуалізацію, саморозвиток та самоздійснення. Такий погляд дає можливість зберегти цілісність "Я" і "Ми" в умовах трансформації українського суспільства, сприяє консолідації представників різних регіонів в єдину державу.

2. Обґрунтування теоретичних, прикладних і тренінгових вимірів самоконструювання "Я" на рівні колективного несвідомого давніх слов'ян, задіюючи гендерні міфологеми, спирається на теорію етнокультурної міфотворчості особистості. Основний акцент робиться на зв'язку колективного несвідомого та етноархетипів із самоактуалізацією, саморозвитком, самоздійсненням особистості на основі принципу карнавальності.

3. Як підґрунтя саморозвитку сучасної особистості пропонуються чоловічі і жіночі міфологеми давньослов'янської традиції та відповідні їм музичні архетипи, що мають яскраво виражений катарсичний потенціал.

4. Ключовим мотивом групової роботи в запропонованому тренінгу є ідея: *"Цінуймо і шануймо сакральність нашого Минулого! Тоді чудовим буде сьогодні і ще кращим – майбутнє"*. Спільний учинок етнокультурної міфотворчості розгортається завдяки діалогічному спілкуванню учасників з давньослов'янськими міфологемами богів: Макоші, Даждбога, Лади та Живи. Міфологема Веселки є ресурсом для єднання на кількох рівнях: свідомого і несвідомого, чоловічого і жіночого як архетипів та рольових позицій, різних соціально-професійних спільнот.

5. Дійство складається із творчого переосмислення кількох психологічних технік: міфодрами, етнотерапії та психоісторичної реконструкції як діалогу з культурно-історичним простором. Музикотерапевтичний ефект цього тренінгу забезпечує післядію обрядового спільного вчинку етнокультурної міфотворчості. Це оприявнюється в індивідуальній для кожного учасника тренінгу програмі рецепції музичного фольклорного тексту з опертям на його архетиповий зміст. Вона охоплює кілька етапів. Перший – визначення ключових міфологічних сюжетів у просторі особистого міфу слухача, розпізнавання серед них тих, що не відповідають життєвим завданням і рівневі особистісного розвитку. Другий – досягнення емоціонально-інтелектуального усвідомлення джерел цих дисфункціональних міфів та виявлення нових тенденцій у вираженні психіки ("контрміфів"). Третій етап – стимулювання синтезу,

що “сплавляє” елементи старого міфу і контрміфу в новий міфологічний образ, який поєднує найбільш конструктивні аспекти обох міфів. Четвертий – формування внутрішнього імперативу дій на основі гіпотетичної реальності цього розширеного і заново інтегрованого міфологічного простору. П’ятий, завершальний, етап – укорінення індивідуальної авторської міфології в повсякденному житті; для цього найбільш ефективним засобом є застосування музикотерапевтичних прийомів, пов’язаних з активним або рецептивним відтворенням музичних текстів, спеціально дібраних для конкретного слухача. У цьому разі йдеться про прослуховування музичних матеріалів тренінгу після його завершення.

Література

1. *Титаренко Т. М.* Його величність Випадок: несподівані конфігурації людського життя / Т. М. Титаренко // Психологія особистості. – 2011. – № 1 (2). – С. 152–158.
2. *Яремчук О. В.* Трансляція культурно-історичних смислів в індивідуальному авторському міфі / О. В. Яремчук, В. О. Клейкова-Цобенко // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2011. – Т. 13. – Ч. 1. – С. 445–458.
3. *Яремчук О. В.* Індивідуальна авторська міфотворчість як самоініціація особистості в культурі / О. В. Яремчук // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 9. – С. 261–270.
4. *Потебня А. А.* Слово и миф / А. А. Потебня. – М.: Наука, 1998. – 147 с.
5. *Асафьев Б. В.* Речевая интонация / Б. Ф. Асафьев. – М. – Ленинград: Наука, 1965. – 315 с.
6. *Вульфийус П. Ф.* Шуберт. Очерки жизни и творчества / П. Ф. Вульфийус. – М.: Музыка 1983. – 447 с.
7. *Хохлов Ю. Н.* Песни Шуберта: Черты стиля / Ю. Н. Хохлов. – М.: Музыка, 1987. – 302 с.
8. *Кирнарская Д.* Музыкальное восприятие / Д. Кирнарская. – М.: Музыка, 2000. – 305 с.
9. *Выготский Л. С.* Психология искусства / Л. С. Выготский; под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
10. *Войтович В. М.* Міфи та легенди давньої України / В. М. Войтович. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 408 с.
11. *Хьелл Л.* Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: Питер, 2006. – 607 с.

Яремчук О. В., Клейкова-Цобенко В. А., Фокина В. И. Мужское и женское в древнеславянской традиции как ресурс целостности “Я” и “Мы”

В статье приводится обоснование тренинговой программы О. В. Яремчук, В. А. Клейковой-Цобенко, В. И. Фокиной “Мужское и женское в древнеславянской традиции как ресурс целостности “Я” и “Мы” (“Радуга Единства”). Обращается внимание на то, что самоактуализация, саморазвитие и самоосуществление современной личности сопровождаются в этническом контексте

индивидуальным авторским мифотворчеством, которое фасилитирует экзистенциальное проецирование молодого человека в пространство глобализационной культуры. Психоисторическую реконструкцию предлагается толковать как механизм самоконструирования “Я” в постмодернистскую эпоху на основе индивидуального авторского мифотворчества. Возможности исследований в области исторической психологии предлагается рассматривать гораздо шире, чем просто выстраивание картины прошлого, а как вступление в диалог с ней и обогащение двух взаимодействующих культур. Ставится вопрос о необходимости восприятия исторической психологии как направления совершенствования и самореализации современной личности. Подчеркивается, что нынешние условия культурной глобализации открывают перед индивидуальностью безграничные возможности для конструирования субъективных смыслов в культурно-историческом пространстве разных эпох.

Ключевые слова: самоконструирование “Я”, саморазвитие, самоактуализация, этноархетипы, музыкальные архетипы, мужские и женские мифологемы.

Yaremchuk O. V., Klyuykova-Tsobenko V. O., Fokina V. I. Male and female in ancient Slavonic tradition as a resource of “Self” and “We” integrity

There are arguments of training program of O. Yaremchuk, V. Klyuykova-Tsobenko, V. Fokina called “Male and female in ancient Slavonic tradition as a resource of “Self” and “We” integrity (“Rainbow of Unity”). Self-actualization, self-development and self-implementation of modern personality accompanied in ethnic context by an individual author myth creation, which facilitates the existential designing of young man in space of globalization culture. Psycho-historical reconstruction can be interpreted as a mechanism of self-development of personality in postmodern era by individual author’s myth-creativity. Opportunities of studies in historical psychology should be broader than just building a picture of the past, but as entering into a dialogue with it and enriching two interacting cultures. We can talk about the historical psychology as the direction of improvement the self-modern identity. The current conditions of cultural globalization open to each individual unlimited possibilities to construct subjective meanings in the cultural and historical space of different ages.

Key words: self-construction of “Self”, self-development, self-actualization, ethnic archetype, musical archetypes, male and female myths.